

ΣΕΡΒΙΑ ΚΟΖΑΝΗΣ

ΔΥΟ ΦΑΡΑΓΓΙΑ, ΕΝΑ ΚΑΣΤΡΟ

Κείμενο: **Θεόφιλος Μπασγιουράκης**, Φωτογραφίες: **Άννα Καλαϊτζή**

Η θέα από την στρατηγική θέση της ακρόπολης των Σερβίων

Ο καλός μας φίλος, ορειβάτης **Αιμίλιος Αδάμος**, έχει τον τρόπο του – άγνωστο πώς- να έρχεται σ’ επαφή μαζί μας. Συμβαίνει σπάνια πάντα κι απρογραμμάτιστα, στα πιο απίθανα σημεία, τις πιο απρόσμενες στιγμές. Όπως πριν χρόνια στους πρόποδες του **Λάκμου**, στην μοναδική για την ομορφιά της **Βερλίγκα** μια από τις πηγές του **Ασπροποτάμου (1)**

Την άλλη φορά, αναπάντεχα πάλι, μας προσκάλεσε στα ορεινά της **Βεργίνας**, να διαβούμε -λέει- μαζί του το «**Μονοπάτι του Μεγάλου Αλεξάνδρου**». Μέγιστη ήταν η έκπληξή μου –και η χαρά μου- όταν

τον συνάντησα, πάλι συμπτωματικά, στην ιδιόμορφη σιδηροδρομική γραμμή και διαδρομή, που κάποτε ακολουθούσε το ιστορικό "**Τραινάκι του Πηλίου**". Και ήταν εξίσου μεγάλη η έκπληξή μας το παγωμένο και βροχερό ανοιξιάτικο χάραμα του 2011. Όταν συμμετείχε μαζί μας στην μεγάλη ομάδα που διέσχισε από το **Πουρί** ως το **Βένετο**, το μακρύτερο και πιο απαιτητικό μονοπάτι του Πηλίου.

-Πού σκέφτεσαι να βρεθούμε τούτη τη φορά; ρωτάμε μερικές μέρες πριν στο τηλέφωνο τον Αιμίλιο.

-Σε τόπο με εύκολη πρόσβαση αλλά και

μεγάλο ενδιαφέρον. Στην ιδιαίτερη πατρίδα μου, στα Σέρβια Κοζάνης.

Δεν ήταν λίγες οι φορές στο παρελθόν, που διαβατικοί από την περιοχή, γαλνέψαμε στη θέα της ήρεμης επιφάνειας της λίμνης του Αλιάκμονα, εντυπωσιαστήκαμε από το θεαματικό φυσικό περιβάλλον, αγναντέψαμε στην κορυφή του λόφου το κάστρο της βυζαντινής πολιτείας των Σερβίων. Μα όπως συνήθως συμβαίνει, όταν έχουμε μπροστά μας έναν προορισμό, δύσκολα παρεκκλίνουμε απ' αυτόν. Προσπλωνόμαστε μόνον στην **«Ιθάκη**

μας» και χάνουμε τις λεπτομέρειες, μερικές φορές πολύ σημαντικές του **«ταξιδιού»**. Έτσι κι εμείς, στα Σέρβια δεν είχαμε αξιωθεί, ως τώρα, να σταματήσουμε ποτέ.

-Μαζί μου θα γνωρίσετε ένα μικρό μεν κομμάτι του τόπου αλλά από τα πιο θεαματικά και ιστορικά. Θα χρειαστεί απλά να

Επάνω: Η πόλη των Σερβίων από την αρχή του μονοπατιού. Στην υποδοχή μας συμμετέχουν δύο ολόλευκα ανθάκια κι ένας πανέμορφος σκιουράκος.

(1) Η άλλη ονομασία του Θρυλικού Αχελώου

πεζοπορήσουμε λιγάκι, σε μια διαδρομή πολύ ιδιαίτερη που μπορούμε να συστήσουμε ως ιδανικό περίπατο για όλη την οικογένεια.

-Πού σε συναντάμε Αιμίλιε;

-Τρία περίπου χιλιόμετρα έξω από την Κοζάνη, στην κατεύθυνση των Σερβίων.

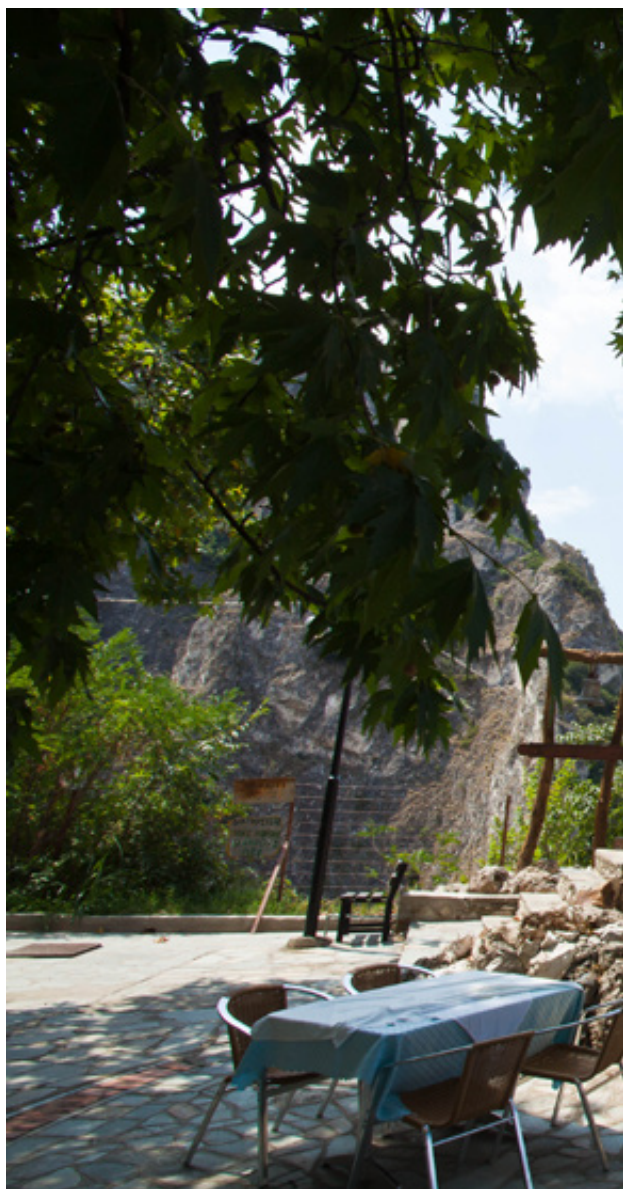
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΗΜΗ «ΧΟΥΝΗ», ΤΟ «ΜΕΓΑΛΟ Η ΧΡΥΣΟ ΦΑΡΑΓΓΙ» ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΩΝ

Ξεκινάμε χαράματα από την Θεσσαλονίκη, βρίσκουμε τον Αιμίλιο έξω απ' την Κοζάνη και σε λίγο διαβαίνουμε την μεγάλη γέφυρα των **1370** περίπου μέτρων πάνω από την λίμνη **Πολυφύτου**. Παίρνουμε τις ανηφοριές της πόλης των Σερβίων και, ελάχιστα λεπτά μετά, αφήνουμε το αυτοκίνητο στον χώρο στάθμευσης ενός εστιατορίου με θέα εκπληκτική. Απολαμβάνουμε τούτη την πρωινή ώρα τη μοναξιά μας. Οι μόνες ζωντανές υπάρξεις είναι δύο χαριτωμένα σκιουράκια, που όχι μόνον δεν δείχνουν να μας φοβούνται αλλά σχεδόν ποζάρουν με αυταρέσκεια στο φακό.

Μερικά μέτρα μετά τον υπαίθριο χώρο του εστιατορίου βρίσκεται το εκκλησάκι των **Αγίων Αναργύρων**. Είναι άριστα αποκατεστημένο, με θαυμάσια τοιχοποιία και εξαιρετες τοιχογραφίες στο εσωτερικό. Χτισμένο πάνω σε βράχο, ακριβώς στο χείλος ενός γκρεμού, το εκκλησάκι μας χαρίζει ένα υπέροχο θέαμα τόσο στην κάτοψη της πολιτείας των Σερβίων, όσο και στο στόμιο της συγκλονιστικής «**Χούνης**», του «**Μεγάλου ή Χρυσού Φαραγγιού**» των Σερβίων.

-Εδώ βρίσκεται η αρχή της περιπατητικής μας διαδρομής, που διεισδύει στο φαράγγι, λέει ο Αιμίλιος.

Ήδη μια πινακίδα μας ενημερώνει, ότι το μήκος της διαδρομής είναι **700** μέτρα. Ξεκινάμε από υψόμετρο **370** μέτρων σε πεζόδρομο με άριστη πλακόστρωση και εξαιρετικής ασφάλειας προστατευτικό κιγκλίδωμα στην άκρη του γκρεμού. Από τα πρώτα βήματά μας τα απόκρημνα και σχεδόν κάθετα τοιχώματα του φαραγγιού αποκαλύπτουν εικόνες απίστευτης μεγαλοπρέπειας και άγριας ομορφιάς. Όπως

αναφέρει χαρακτηριστικά ο **Κοσμάς Σαββιλωτίδης** (2), το «Μεγάλο Φαράγγι (ένα από τα τέσσερα των Σκοπίων) παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επειδή τα ασβεστολιθικά βράχια που το στολίζουν, έχουν πάρει λόγω της διάβρωσης διάφορα ανθρωπόμορφα και ζωόμορφα σχήματα, μοναδικά στην Ελλάδα. Μαρμαρωμένος βασιλιάς, Μαρμαρωμένος πολεμιστής, Μαρμαρωμένης δεσπότης, πουλί, σκυλί, γύπες, είναι μερικές από τις

ονομασίες που έχουν δώσει οι κάτοικοι των Σερβίων στα βράχια του Φαραγγιού».

Από την κοίτη του φαράγγιου ακούγεται ανεπαίσθητος ήχος ροής νερού που σε κάποια σημεία είναι ορατή. Όπως σημειώνει ο Κ. Σαββιλωτίδης, «πριν πολλά χρόνια στο Μεγάλο Φαράγγι το νερό έρρεε άφθονο, ορμητικό και καθαρό. Οι παλιοί Σερβιώτες ονόμαζαν το φαράγγι αυτό «Χούνη» και το νερό του «Φάραγγα». Τα ορμητικά νερά, εξ,

Ο ναός των Αγίων Αναργύρων βρίσκεται έξω από τα βυζαντινά τείχη, εκεί ακριβώς όπου αρχίζει ο περιπατητικός διάδρομος του Μεγάλου Φαραγγιού. Είναι μικρή μονόκλιτη Βασιλική, με ξύλινη στέγη και χωρίς παράθυρα. Οι διαστάσεις του ναού είναι 3,90 Χ 3 μέτρα. Το εσωτερικό του είναι κατάγραφο με σπάνιες τοιχογραφίες που έγιναν το 1600, έργο της Μακεδονικής ζωγραφικής, που είχε μεγάλη ακμή στα χρόνια των Παλαιολόγων.

(2) Τα Φαράγγια των Σερβίων, Σέρβια 1988

Στη διάρκεια της ξεκούραστης διαδρομής αποκαλύπτονται συνεχείς εντυπωσιακοί βραχώδεις σχηματισμοί, που με λίγη φαντασία απεικονίζουν τη μορφή ανθρώπων ή ζώων.

άλλου καθώς διέσχιζαν τη βάση του φαράγγιού, σχημάτιζαν μικρές και μεγάλες λιμνούλες, που οι ντόπιοι τις ονόμαζαν «καζάνια». Σ' αυτές, σύμφωνα με την παράδοση υπήρχε άφθονος χρυσός. Γι αυτό το «Μεγάλο Φαράγγι» ονομάστηκε και «Χρυσό Φαράγγι»

Ένα κοπάδι αγριοπεριστερων αντιλαμβάνεται την παρουσία μας και πεταρίζει με θόρυβο μέσα από τις βράχινες σχισμές. Κάθε βήμα είναι και μια έκπληξη, με πρωταγωνιστές πάντα αυτούς τους σπάνιους βράχους που σαν μικρογραφία των «Μετεώρων», ορθώνονται κατακόρυφα από κάθε δυνατό σημείο του φαράγγιού. Αυτοί οι

ανθρωπόμορφοι και ζωόμορφοι βράχοι, ξεπερνούν στο σύνολό τους τους 100, ενώ πάνω από 200 είναι όσοι έχουν σχήμα ακαθόριστο.

Πλούσια είναι και η βλάστηση στο φαράγγι. Πουρνάρια, κέδρα και τσικουδιές, μπλιάρια και αγριοσυκιές, συνωστίζονται άναρχα, όχι μόνον στην κοίτη και στις ήπιες πλαγιές αλλά και στους κατακόρυφους γκρεμούς, ανάμεσα στις κοιλόττες των βράχων και τις σχισμές. Πού βρήκαν χώμα και χώρο για ν' αναπτύξουν το ριζικό σύστημα που τους είναι απαραίτητο;. Για μας είναι μυστήριο. Απλά, η προσαρμοστικότητα αυτών των θάμνων και δέντρων είναι αξιοθαύμαστη.

Εξελίσσεται ο περίπατος με ανάλαφρες κλίσεις, πάντα ευχάριστος, πάντα απολαυστικός. Πού και πού υπάρχουν πεζούλια για να μπορεί κάποιος να χαλαρώνει, να αισθάνεται με όλη του την άνεση την μαγεία του φαράγγιού. Πλατάνι, ομαλή ανηφόρα και παγκάκι σε υψόμετρο 405 μέτρων. Εδώ το φαράγγι έχει χάσει σταδιακά τον αβυασσαλέο του χαρακτήρα, εξελίσσεται δίπλα μας ήπιο και ρηχό, με πιο έντονο τον ήχο του νερού.

-Πότε κατασκευάστηκε αυτό το εκπληκτικό πλακόστρωτο δρομάκι; ρωτάμε τον Αιμίλιο.

-Μέχρι το 1932 το Μεγάλο Φαράγγι ήταν απροσπέλαστο. Έπρεπε κάποιος ν' ανέβει στα ψηλώματά του για να θαυμάσει, με κίνδυνο και δυσκολία, τους κρυμμένους του γεωλογικούς θησαυρούς. Το 1932 όμως η Κοινότητα των Σερβίων κατασκεύασε ένα τιμεντένιο αυλάκι νερού σ' όλο το μήκος του φαράγγιού. Το έργο εκείνο, εκτός από δύσκολο, ήταν πρωτοποριακό αλλά και σημαντικό για πολλούς Σερβιώτες, αφού μετέφερε ένα μέρος του άφθονου νερού που κανόταν στο φαράγγι, ποτίζοντας μάλιστα και 600 στρέμματα Σερβίτικης γης.

Σύμφωνα εξάλλου με τον Κ. Σαββιλωτίδη, «το άφθονο νερό του Μεγάλου Φαράγγιού ξεκινούσε από τον Καθάριο», μια πηγή κοντά στον οικισμό της παλιάς **Λάβας** Σερβίων. Κατά τη διαδρομή του το νερό κινούσε δύο νερόμυλους, ενώ από τους Αγίους Αναργύρους ως τα πρώτα σπίτια των Σερβίων, υπήρχαν τρεις ακόμα

*Η πορεία της διαδρομής ανάμεσα
στους βραχώδεις σχηματισμούς
είναι εντυπωσιακή.*

νερόμυλοι. Σήμερα ο «Καθάριος» ποταμός έχει στερέψει και τα λιγοστά νερά του φαραγγιού προέρχονται από τις πηγές του **Αγίου Γεωργίου Λιβανίτσας**. Οι τσιμενταύλακες των Σερβίων, έπαψαν να δικαιολογούν την ύπαρξή τους. Το **1994** λοιπόν, και ο τσιμενταύλακας του φαραγγιού αντικαταστάθηκε, επί δημαρχίας **Αντώνη Τσιγκοΐδα**, μ' αυτόν τον θαυμάσια πλακοστρωμένο περιπατητικό διάδρομο, που απολαμβάνουν κάθε χρόνο χιλιάδες επισκέπτες, ντόπιοι και ξένοι.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΩΝ

Αφήνουμε δεξιά μας την Χούνη, που εξελίσσεται προς τα νότια ως μια απλή χαράδρωση χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ένας ωραίος λιθόστρωτος δρόμος ανηφορίζει αριστερά και από το μεγαλείο της φύσης μας οδηγεί στα σπουδαία έργα των ανθρώπων του παρελθόντος, στη περίφημη Βυζαντινή Καστροπολιτεία των Σερβίων. Ήδη στα πλαϊνά του δρόμου συναντάμε

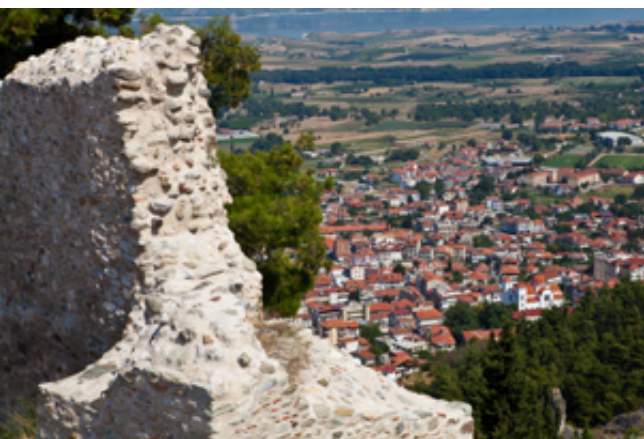
τα πρώτα τμήματα της τοικοποιίας του Κάστρου.

Μερικά λεπτά μετά ο ανήφορος τερματίζει. Η θέα στο φαράγγι, στον Αλιάκμονα και στην πολιτεία των Σερβίων είναι εκπληκτική. Ακόμη ισχυρότερη, ωστόσο, είναι η έκπληξη μας από το μεγάλων διαστάσεων μνημείο Ορθοδοξίας, που αν και μισορειπωμένο, ορθώνεται με απίστευτη μεγαλοπρέπεια μπροστά μας. Είναι η περίφημη **«Βασιλική των Κατηκουμένων»** ή **«Σαράντα Πόρτες»**.

Χτισμένη στην ΒΔ γωνιά της Κάτω πόλης των Σερβίων αποτελούσε τον επισκοπικό της ναό. Με διαστάσεις 21,50 X 11,70μ. η βασιλική είναι η μεγαλύτερη βυζαντινή εκκλησία των Σερβίων. Σύμφωνα με την αρχαιολόγο **Αγαθονίκη Τσιλιπάκου (3)**

Η περίφημη «Βασιλική των Κατηκουμένων» ή «Σαράντα Πόρτες», αφιερωμένη πιθανότατα στον Άγιο Δημήτριο. Με διαστάσεις 21,50 X 11,70 μέτρα είναι η μεγαλύτερη Βυζαντινή εκκλησία των Σερβίων. Η τοικοποιία της διατηρείται σε καλή κατάσταση όχι όμως και οι σημαντικές τοιχογραφίες. (3) «Σέρβια, Μια Βυζαντινή Καστροπολιτεία»

Καθώς ανηφορίζουμε από την Βασιλική προς το Βυζαντινό κάστρο, οι εικόνες εναλλάσσονται διαρκώς, αποκαλύπτονται ισχυρότατα τείχη, ωραιότατος ξύλινος διάδρομος μέσα στο πευκοδάσος και εικόνα της πόλης των Σερβίων, που γίνεται συνεχώς πιο θεαματική.

«πρόκειται για μια τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα και υπερυψωμένο κεντρικό κλίτος με φωταγωγό. Τα κλίτη χωρίζονται με μακρυνούς τοίχους, που διατρυπώνται από τέσσερα τοξωτά ανοίγματα. Ο ναός χρονολογείται γύρω στον 11^ο αιώνα, με φάσεις μετασκευών από τον 12^ο ως τον 16^ο αιώνα.

Ο τοιχογραφικός διάκοσμος σώζεται σε τρία στρώματα. Το πρώτο, σύγχρονο με την πρώτη φάση του ναού, καλύπτεται από το δεύτερο

στρώμα που χρονολογείται στον 13^ο αιώνα επί επισκόπου Μιχαήλ. Ενώ το τρίτο στρώμα, σπαράγματα του οποίου αποκαλύφθηκαν κατά τις τελευταίες ανασκαφικές έρευνες, μπορεί να τοποθετηθεί χρονικά στον 15^ο-16^ο αιώνα". Είναι μεγάλο δυστύχημα, που οι θαυμάσιες και παμπάλαιες τοιχογραφίες του ναού, έχουν υποστεί τη μεγάλη φθορά του χρόνου, κυρίως όμως της απολίτιστης συμπεριφοράς των βανδάλων που έχουν

εισβάλει μαινόμενοι, στον ιερό τούτο χώρο. Και φρόντισαν, όχι μόνον να αποτυπώσουν με βαθειά χαράγματα την ταυτότητα και τον χρόνο εισβολής τους αλλά, επιπλέον, να ανασκάψουν και τις μορφές των εικονιζομένων αγίων. Είναι ένα φαινόμενο που συναντάμε σε κάθε σημείο της Ελλάδας προς μέγιστη απογοήτευσή μας για το κατόντημα κάποιων ανθρώπων που κατοικούν αυτόν τον σπουδαίο τόπο.

Θαυμάζουμε την έξοχη τοικοποιία του ναού που πλησιάζει σε πάχος τα 80 εκατοστά, τους λαξευτούς πωρόλιθους στις αψίδες, την εκπληκτική θέα πάνω από την σύγχρονη πολιτεία των Σερβίων. Ήδη όμως ξεκινάμε το τρίτο τμήμα της περιπατητικής μας διαδρομής, στο Κάστρο. Ο θαυμάσιος λιθόστρωτος δρόμος κινείται περιφερειακά του αντικρινού λόφου, κατάφυτου με πεύκα και κυπαρίσσια.

Μέσα στο δάσος αποκαλύπτονται μεγάλα τμήματα ισχυρού τείχους, στο οποίο, μέσω ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών προγραμμάτων, είναι σε εξέλιξη εργασίες αποκατάστασης.

Σ' ένα 10λεπτο περίπου φτάνουμε από την Βασιλική στα ξύλινα περίπτερα της **11^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων**. Ένας καλαίσθητος ξύλινος διάδρομος μας οδηγεί στην μικρή **Ακρόπολη** του Κάστρου, που καταλαμβάνει έκταση **2,5** στρεμμάτων. Σύμφωνα με την Αρχαιολόγο Α. Τσιλιπάκου (4), «η Ακρόπολη αποτελούσε το έσχατο αμυντήριο του κάστρου και την έδρα του στρατιωτικού διοικητή της πόλης. Λόγω της οχυρής της θέσης χρησιμοποιήθηκε μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο εσωτερικό της σώζονται ίχνη κτισμάτων, που θα χρησίμευαν πιθανώς ως κατοικία του διοικητή, στρατώνες, αποθήκες, στάβλοι κλπ. Ο οχυρωματικός περίβολος είναι πολυγωνικού σχήματος και περιορίζεται εντός τεσσάρων σωζόμενων πύργων. Η οχύρωση από

την ανατολική πλευρά δεν είναι αξιόλογη γιατί από εκεί προστατεύεται με βαθύ και απότομο γκρεμό, που καθιστά αδύνατη την προσπέλαση. Στο δυτικό όμως τμήμα _προς την πλευρά της πόλης_ υψώνονται δύο ισχυροί τετράπλευροι πύργοι, οι οποίοι υπερασπιζαν την είσοδο της ακρόπολης. Ο δυτικός πύργος, με ύψος 18 μέτρων, είχε τρεις ορόφους που χωρίζονταν με ξύλινα πατώματα όπως άλλωστε αποδεικνύεται από τις εμφανείς οπές πακτώσεως των δοκών που στήριζαν τα ξύλινα δάπεδα.

Ο βόρειος πύργος σώζεται κατά το ήμισυ εξαιτίας των ζημιών που υπέστη κατά τον πόλεμο. Οι προσόψεις και των δύο πύργων παρουσιάζουν επιμέλεια κατασκευής: πλίνθοι παρεμβάλλονται μεταξύ των ακανόνιστων λίθων και διακρίνεται υποτυπωδώς διακόσμηση με κέραμους. Χρονολογούνται στην περίοδο των Παλαιολόγων είτε επί σερβικής κατοχής (1341-1350) είτε επί Βυζαντινής

(4) Σέρβια, όπ.π

κυριαρχίας (μετά το 1350). Ο νότιος πύργος είναι συμπαγής, κυκλικός στη βάση και πενταγωνικός στο υπόλοιπο τμήμα. Η διαφορετική αυτή δομή οφείλεται πιθανώς σε ανακαινίσεις του 13^{ου} αιώνα, μετά την καταστροφή του Κάστρου από τον Βασίλειο Β΄.

Ο τελευταίος πύργος έχει τριγωνικό σχήμα. Σώζεται μέχρι το ύψος της θεμελίωσης και φαίνεται να ανήκει σε παλαιότερη φάση. Η τοικοποιΐα του περιβόλου είναι ισχυρότατη, πλησιάζει ή και ξεπερνάει το ενάμισι μέτρο. Θαυμάζουμε από υψόμετρο 550 μέτρων όλο τον ορίζοντα ως τις ομιχλώδεις κορυφές του Βερμίου και ανατολικότερα των Πιερίων. Κάτω από την βόρεια απότομη πλαγιά του λόφου αποκαλύπτεται η στενή, κατάφυτη κοίτη ενός άλλου φαράγγιού. Είναι το «**Μικρό Φαράγγι**» των Σερβίων ή φαράγγι του «**Αγίου Γεωργίου του Κρεμαστού**», που θ' αποτελέσει την ολοκλήρωση των περιπατητικών μας διαδρομών.

Παίρνουμε να κατηφορίζουμε απ' το λόφο ακολουθώντας ένα θαυμάσιο και πιο σύντομο δασικό μονοπάτι στρωμένο με χαλίκι.

Το Βυζαντινό κάστρο των Σερβίων βρίσκεται στις δυτικές απολήξεις των Πιερίων. Είναι χτισμένο σε οχυρή θέση στον ανατολικό από τους δύο δίδυμους λόφους που υψώνονται πάνω από την σύγχρονη πόλη, αφήνοντας ένα μικρό άνοιγμα για τον χείμαρρο που περνά ανάμεσά τους. Δεσπόζει στην πεδιάδα του Αλιάκμονα, στο σύντομο και προσιτό γεωμορφολογικό πέρασμα από τη Μακεδονία στη Θεσσαλία και τη νότια Ελλάδα μέσω των στενών του Σαρανταπόρου. Η θέση του κάστρου στην πεδιάδα του Αλιάκμονα εξασφάλιζε μια πλούσια ενδοχώρα σε συνδυασμό με την προστασία του αγροτικού και κτηνοτροφικού πληθυσμού αυτής. Η ίδρυσή του σε αυτή την στρατηγική θέση με τη φυσική οχύρωση το κατέστησε κάστρο απροσπέλαστο στους εχθρούς.

Το κάστρο διατηρείται σε τριπλό τείχος σε τρία αντίστοιχα μέρη την Κάτω πόλη, την Άνω πόλη και την Ακρόπολη. Ο διαχωρισμός του εσωτερικού της πόλης σε οχυρωμένα τμήματα εξυπηρετούσε στρατηγικούς και αμυντικούς σκοπούς. Επέτρεπε δηλαδή στους υπερασπιστές του κάστρου, σε περίπτωση κατάληψης από τους εχθρούς του κάτω τμήματος, να αντιτάξουν άμυνα στο ενδιάμεσο τείχος και, όταν και αυτό καταλαμβάνονταν, να καταφύγουν πλέον στην ακρόπολη, το έσχατο σημείο αντίστασης.

Μετά την Βασιλική συναντάμε τον ναό των **Αγίων Θεοδώρων**, τον επονομαζόμενο «του **Σίδερι**». Κατά την Α.Τσιλιπάκου είναι «μονόχωρος ναός που χρονολογείται στο Β' μισό του 11^{ου} αιώνα, με κεραμοπλαστικό διάκοσμο. Στο εσωτερικό του και στην εξωτερική όψη του δυτικού τοίχου σώζονται τοιχογραφίες του **1497**» Από τα Βυζαντινά χρόνια ο ναός των Αγίων Θεοδώρων λειτουργούσε ως καθολικό κοινοβίου γυναικείου μοναστηριού, που ήταν μετόχι της ανδρικής μονής των **Αγ. Θεοδώρων Καστανιάς**.

Ο ναός είναι χτισμένος ακριβώς πάνω από την πόλη των Σερβίων, στο χείλος απότομου γκρεμού που προστατεύεται με συρματινή περίφραξη. Η θέα στην Χούνη του φαραγιού είναι ιλιγγιώδης. Ένα άλλο στοιχείο που παραμένει από το παρελθόν είναι η Βυζαντινή κρήνη, δεξιά της εισόδου του ναού.

Απέναντι από τους Αγίους Θεοδώρους συναντάμε τον βυζαντινό επίσης ναό του **Αγ. Ιωάννη του Προδρόμου**. Είναι μικρός μονόχωρος ναός, με διαστάσεις 4,40 X 2,65μ. χτισμένος τον 14^ο αιώνα. Στο εσωτερικό του σώζονται αμυδρά υπολείμματα τοιχογραφιών του Β' μισού του **14^{ου} αιώνα**. Εξωτερικά το εκκλησάκι είναι ασβεστοχρισμένο και δεν αναδεικνύονται κάποια σημεία καλής τοιχοποιίας.

Ένα καλοφτιαγμένο δασικό μονοπάτι οδηγεί, με μεγαλύτερη συντομία, από την Ακρόπολη στο εξωτερικό τείχος. Κάτω από την Βασιλική συναντάμε τον Βυζαντινό ναό των Αγ. Θεοδώρων, του 11ου αιώνα, με τοιχογραφίες του 15ου αιώνα και βυζαντινή κρήνη που διατηρείται ακόμη.

ΤΟ «ΜΙΚΡΟ ΦΑΡΑΓΓΙ» ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΩΝ

Μετά το εκκλησάκι του Αγ. Ιωάννη αφήνουμε τον κατηφορικό λιθόστρωτο δρόμο και βρίσκουμε στα δεξιά μας την πινακίδα με την κατεύθυνση προς την «**Σπηλαιο-εκκλησιά Αγ. Γεωργίου Κρεμαστού**», σε απόσταση **600** μέτρων. Ένα πολύ απότομο μονοπάτι ανηφορίζει σ' έναν πευκόφυτο λόφο. Λίγα λεπτά μετά αποκτάει ήπια κλίση και συνεχίζει με κατεύθυνση ΝΑ. Συναντάμε κάποια κατάλοιπα τοικοποιίας του κάστρου. Χαμηλά έχουμε πάντα ωραία θέα της πόλης των Σερβίων. Γίνεται για λίγο ανηφορικό και πάλι το μονοπάτι και πετρώδες. Στη συνέχεια στενεύει, ανάμεσα σε νεαρά πεύκα, πουνρνάρια και κέδρα, σε έδαφος χωμάτινο και ευχάριστα μαλακό από τα φρύγανα των πεύκων.

15' μετά την αναχώρησή μας το μονοπάτι κατηφορίζει απότομα για μερικά μέτρα και καταλήγει στην στεγνή κοίτη του φαραγγιού. Μπροστά μας, πάνω από την κοίτη και ολομόναχος, ορθώνεται ένας εντυπωσιακός κατακόρυφος βράχος

από συμπαγή ασβεστόλιθο. Σκαρφαλώνοντας καμιά δεκαριά μέτρα με χέρια και με πόδια (σε στεγνή -ευτυχώς- πέτρα) φτάνουμε στην βάση του βράχου. Εκεί είναι στερεωμένη μια καλοφτιαγμένη σιδερένια σκάλα, που μετά από 18 σκαλοπάτια καταλήγει στην είσοδο του σπηλαιώδους ξωκκλησιού του Αγ. Γεωργίου του Κρεμαστού. Έτσι όπως βρίσκομαστε στο κοίλωμα του βράχου, αισθανόμαστε σαν να είμαστε στο εσωτερικό μιας μεγάλης, φυσικής περιστεροφωλιάς. Το υψόμετρο είναι **510** μέτρα και ψηλά προς τα νότια αντικρύζουμε ένα τμήμα του απότομου λόφου με την βυζαντινή ακρόπολη στην κορυφή.

Κατάφυτο γύρω μας, από πεύκα κυρίως, το Μικρό Φαράγγι, είναι τόπος αθέατος, έξω από τις συνηθισμένες «τουριστικές στράτες» που επισκέπτονται οι πολλοί. Δυστυχώς, ακόμα και σ' αυτό το απόκρυφο ξωκκλησάκι έχουν φτάσει οι

Στο μεγαλύτερο τμήμα της διαδρομής προς το σπηλαιώδες ξωκκλήσι του Αγ. Γεωργίου του Κρεμαστού ή πόλη των Σερβίων αποκαλύπτεται με διαφορετικές μορφές.

Μια σιδερένια σκαλίτσα οδηγεί στα δυσπρόσιτα έγκατα του βράχου με το ξωκκλήσι του Αγ. Γεωργίου.

*Τοιχογραφίες
στο εσω-
τερικό και
κτητορική
επιγραφή
με πολλές
φθορές.*

ΣΕΡΒΙΑ ΚΟΖΑΝΗΣ

βάνδαλοι κι έχουν γεμίσει με τα άθλια παράγματά τους τις τοιογραφίες του ναΐσκου. Όσες σώζονται ακόμη αντιπροσωπεύουν δύο στρώματα, με το παλαιότερο και πιο αξιόλογο, στον νότιο βραχώδη τοίχο του ναού. Εκεί χαμηλά διακρίνεται και μεγάλο τμήμα της κτητορικής επιγραφής. Ελάχιστα ίχνη καλής τοιογράφησης διατηρούνται ακόμη και σε τμήμα του βράχου, αριστερά της εισόδου του ναού. Χαμηλότερα της σπηλιάς η ξερή κοίτη του φαραγγιού συνεχίζει προς τα Α και

μερικές εκατοντάδες μέτρα μετά συναντάει τον δρόμο Σερβίων-Καστανιάς.

Μεσημέρι πια. Στα σκιερά έγκατα του βράχου έχει δροσούλα, έξω στον ήλιο όμως και στην κοίτη του φαραγγιού η ζέστη είναι πνιγνή. Επιστρέφουμε στον χώρο στάθμευσης όπου έχουμε αφήσει το αυτοκίνητο. Ούτε πρωινή ψυχία πια ούτε σκιουράκια. Όλα τα τραπέζια είναι γεμάτα και θορυβώδη. Και η διακριτική ευωδιά της μέντας του βουνού έχει δώσει τη θέση της στις γαργαλιστικές τσίκνες

που ανεβαίνουν στην ατμόσφαιρα από τις σούβλες του μαγαζιού.

Ωστόσο, το απόκρυφο σπηλαιώδες ξωκκλήσι του Αη Γιώργη του Κρεμαστού, είναι μια ανάμνηση που παραμένει ζωντανή. Και η οποία, είμαστε βέβαιοι, ότι θα συμπληρωθεί με πολλές ακόμη συναρπαστικές αναμνήσεις από φαράγγια και μνημεία βυζαντινά, σε κάποια επόμενη επίσκεψή μας στην τόσο ενδιαφέρουσα περιοχή και πόλη των Σερβίων Κοζάνης.

ΣΕΡΒΙΑ ΚΟΖΑΝΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-Κοσμάς Σαββιλωτίδης, «**Τα Φαράγγια των Σερβίων**», «ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΣΕΡΒΙΩΝ «ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ», ΣΕΡΒΙΑ 1998.

-Κοσμάς Σαββιλωτίδης, «ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΩΝ», ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΣΕΡΒΙΩΝ «ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ», ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΡΤΙΟΣ 1999

-Κοσμάς Σαββιλωτίδης, «**Σέρβια**», ΜΟΡΦ. ΟΜΙΛΟΣ ΣΕΡΒΙΩΝ «ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ», ΜΑΙΟΣ 1999

-Μηνάς Μαλούτας, «**Τα Σέρβια**», Ιστορική και Λαογραφική επισκόπησης, Θεσσαλονίκη 1956

-**Αγαθονίκη Τσιλιπάκου, «Σέρβια, Μια Βυζαντινή καστροπολιτεία**», εκδ. Υ.Π.Π.Ο ΤΗΣ 11^{ης} Ε.Β.Α και του Τ.Α.Π.Α

ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΣΕΡΒΙΩΝ

Από Κοζάνη: **28** χλμ

Από Θεσσαλονίκη: α) Μέσω Εγνατίας Οδού και Κοζάνης: **147**χλμ.

β) Μέσω Βεροίας και Βελβεντού: **143**χλμ.

Από Αθήνα: Μέσω Λαρίσης Ελασσόνας **447**χλμ

ΔΙΑΜΟΝΗ

Hotel **Ναϊάδες**: Τηλ. **24640 22002**

Hotel **Αθηνά**: Τηλ. **24640 22069 & 22070**

Hotel **Κάστρο**: Τηλ. **24640 22992**

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Δήμος Σερβίων: www.dservion.gr, Τηλ. **24643 50100**

Μορφωτικός Όμιλος Σερβίων "Τα Κάστρα": www.takastra.blogspot.com, Τηλ. **24640 22555**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά τον καλό φίλο και αναγνώστη του περιοδικού **Αιμίλιο Αδάμο** για το ενδιαφέρον του και την ξενάγησή μας στην πρώτη τουτη προσέγγιση με την πόλη των Σερβίων